

Tauno Gröndahl 1911 – 1970

**Onnellinen aika
100 vuotta syntymästä**

Kuopion taidemuseo 18.11.2011 - 05.02.2012
Varkauden taidemuseo 02.03.2012 - 20.05.2012

Tauno Aukusti Gröndahl 7.1.1911 Kuopio – 9.1.1970 Kuopio

Opinnot

- Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskoulu syyslukukaudet 1929 ja 1930, taiteilija Werner Åströmin (1885-1979) yksityisoppilaana

Opetustyö

- Kuopion Piirustuskerhon opettaja 1946 - 1949
- Kuopion kansalaisopiston kuvataidepiirin opettaja 1949 - 1970

Luottamustehtävät

- Kuopion Taiteilijaseuran perustajajäsen 1947, puheenjohtaja 8 vuotta, johtokunnan jäsen 11 vuotta
- Kuopion Kuvataiteilijat ry ARS LIBERA, perustajajäsen 1958, varapuheenjohtaja 1960 - 62
- LC-Kuopion perustajajäsen, klubin presidentti 1956 - 57 ja 1965 - 66, lohkon puheenjohtaja 1957 - 58, varapiirikuvernööri 1959 - 1960
- Kuopion Nuorten Opintorahastoyhdistys ry:n johtokunnan jäsen perustamisesta 6.12.1950 alkaen
- Pohjois-Savon Maakunnallisen taideyhdistyksen ainaisjäsen 1959
- Kuopion läänin taidetoimikunnan jäsen 1968 - 1970

Palkinnot ja tunnustukset

- Kuopion Taiteilijaseuran tunnustuspalkinto Kuvataiteen Minna vuosina 1948, 1952 ja 1954
- Työväenopistojen Liiton ansiomerkki 10-vuotisesta opetustyöstä 1959,
- Työväenopistojen Liiton ansiomerkki 20-vuotisesta opetustyöstä 1966
- Kuopion kaupungin myöntämä Kuopio-stipendi 1967

Tauno Gröndahl 1911 – 1970

Onnellinen aika

100 vuotta syntymästä

Kuopion taidemuseo 18.11.2011 - 05.02.2012

Varkauden taidemuseo 02.03.2012 - 20.05.2012

Kuvitustyöt

- Nurkkasutkauksien kuvitukset Savon Sanomiin 1953 - 1970, Savon Sanomien Viikkoliitteen kuvitukset 1952 – 1965
- erikoisalana karikatyyrit 1930-luvulta alkaen, esimerkiksi Kuopion Klubin ja Kuopion Ampuma- ja Metsästysseuran jäsenistöön kuuluneista aikalaisista

Opetustyön lisäksi leipätyö

- O.W.Gröndahlin turkistehtaan Talasniemen turkismuokkaamon työnjohtajana 1934 - 1952
- Niuvan koulun talonmies-vahtimestarina 1952 - 1970

Julkisia teoksia

- Yläsalin seinämaalaus 1940-luku, Yläsali (1944) Ravintolatalo, Kuopio. Säilyneet luonnokset vuosilta 1952-1953.
- Onnellinen aika 1952, maalaus Niiralan lastentalo, Kuopio
- Omenia poimivia lapsia 1952, lasimaalaus Niiralan lastentalo, Kuopio
- Näkymä Kuopion satamasta vuosisadan alkukymmeniltä 1954, fresko al secco, entinen Kuopion Liikemiesklubi, Kuopio
- Höyrylaiva Louhen haaksirikon muistomerkki graniittia 1964, Leppävirta
- Karjalaan jääneiden vainajien muistomerkki graniittia 1964, Muuruvesi
- Salmi-säätiön muistomerkki Enkelin siipi graniittia 1968, Saarijärvi, 1969 Leppävirta, 1970 Jurva
- Kuvanveistäjä Arttu Halosen (1885-1965) muistokivi vihreää dioriittia 1965, Lapinlahden ev.lut.hautausmaa
- Maaningan Halolan kattomaalausten entisöinti 1962, Halolantie 31 A, Maaninka
- lukuisa määrä virallisia muotokuvia kuntien, yhteisöjen, yrittäjien ja yksityisten kokoelmissa

Teoksia kokoelmassa

Kuopion Ampuma- ja Metsästysseura ry, Kuopion evankelis-luterilainen seurakuntayhtymä, Kuopion kaupunki, Kuopion Klubi, Kuopion Liikemiesklubi, Kuopion Raittiustalo, KTY Kuopion Sosiaalidemokraattinen Työväenyhdistys, Leppävirran kunta, Salmi-säätiö, SOK, Kansalliskauppa Oy, Kesko, KYS, Atria, Turo, SVUL Pohjois-Savon Piiri, Vaajasalon säätiö, Varkauden Säästöpankki, Pohjois-Savon Kansanopiston Toveriliitto, Muuruveden Karjala-seura ry, Maatalouden tutkimuskeskus MTT, Niuvanniemen sairaalan potilaiden tuki ry

Tauno Aukusti Gröndahl 7.1.1911 – 9.1.1970

Varhaislapsuus Kuopion satamassa 1911 - 1918

Tauno Gröndahl oli perikuopiolainen, hän vietti lapsuusvuotensa kaupungin silloisessa keskustassa aivan Kuopion sataman äärellä. Taiteilijan synnyintalo Kauppa- ja Satamakadun kulmassa on samalla palanen kaupungin kulttuurihistoriaa. Tämä Kuopion vanhin tiilestä rakennettu asuin- ja liiketalo, ns. Bastmanin talo (1850), tunnetaan parhaiten ns. Ala-Carlsonin talona, jossa toimi rautakauppa Taunon synnyinvuodesta 1911 vuoteen 1957. Perheen muuttaessa Kuopioon vuonna 1909 Taunon isä toimi Mercator Oy:n asiamiehenä ja työhön kuului luontaisesti asunto Ala-Carlsonin talon yläkerrassa.

Vuodet ennen Taunon kouluikää olivat Suomen autonomian ajan viimeisiä vuosia. Kotitalon ääreltä, Kuopion sisävesisatamasta lähti tavaraa vesitse ulkomaita myöten, kauppaa käytiin vilkkaasti Pietarin suuntaan. Valtaosa Kuopion maalaisvoista ja puutavarasta vietiin Venäjälle, mikä näkyi Kallavedellä vilkkaana höyrylaivaliikenteenä, maissa hyörivät kuorma-ajurit vossikoineen, ihmisiä meni ja tuli. Vasta 1940-luvulla liikenne rauhoittui sisävesiliikenteeksi matkustajineen.

Gröndahlkien perhe asui satamassa juuri sen ajan, jolloin kaupungin toiminnot keskittyivät sataman tuntumaan. Kauppakadun varrella ja varsinkin Snellmanin puistosta alaspäin oli myös koko joukko kauppaliikkeitä elokuvateatteria myöten. Kuopio oli kauppakaupungin ja teollisuuskaupungin lisäksi varuskuntakaupunki, jolloin satamatorin eräs tyypillinen näkymä oli siellä harjoittelevat venäläiset sotilaat.

Sataman maaliikenne perustui hevosvossikoihin, joiden taukotupa sijaitsi Taunon kotitalon tontilla. Voi olla että tämäkin lapsuudenkokemus vaikutti taiteilijan mieltymykseen kuvata kaupungin hevosajureita. Rännikatujen halkomilla kortteleilla oli tilavat tontit, pihan perillä sijaitsivat ajan talousrakennukset, lehmän ja kotieläinten pito oli tavallista. Tontteja reunustivat lauta-aidat, joten pihalla oli turvallista olla. Rännikatujen kotikaupunkia taiteilija sai kuvattua vielä alkuperäisinä näkyminä.

Ala - Carlsonin talon vastapäätä sijaitsevaan meijeriin tuotiin vuosittain miljoonia litroja maitoa laivoilla, veneillä ja hevospeleillä. Tähän komeaan J.V.Strömbergin suunnittelemaan jugendtyyliseen meijerirakennukseen Taunokin meni maidonhakuun mukaan ”heti kun sait päällyshousut”, näin on Taimi-sisar muistellut. Tämäkin tarina löytyy taiteilijaveli Aukustin 40-vuotispäivänä vuonna 1951 saamasta Muistojen kirjasta, josta löytyy taiteilijan koko siihen mennessä eletty elämä runomuodossa.

Satamakadun puolella silloista katunäkymää hallitsi taiteilijan sitten Kuopio-kuvissaan kuvaama Raninin mylly. Itsenäisyyden ajalla, 1920-luvulla Kuopiosta kehittyi sisämaan tukkukaupan ja elintarvikekaupan keskus, jolloin Kuopiossa jauhettiin 1920 - 30-luvuilla yli puolet Suomeen tuodusta viljasta.

Turkistehtailija O.W.Gröndahlín perhe

Tuleva taiteilija Tauno Gröndahl (1911-1970) oli neljästä sisaruksesta nuorin. Vanhin lapsista oli Toivo (1901-1965), seuraavana Taimi (1906-1974) ja sitten Toini (1909-2007). Isän luoma perheyritys, koko perheen yhteinen koti Talasniemessä Kuopiossa ja sisarusten läheiset suhteet tulivat heijastumaan myös Taunon taiteeseen. Taunon isän vuonna 1923 Kuopioon perustaman O.W.Gröndahlin turkistehtaan rakennukset ja tehtaan mainoskyltti Päivärinteen kallion laella olivat aikanaan hyvin näkyvä maamerkki Kuopion kaupunkikuvassa. Erityisen hyvin turkistehtaan kyltti näkyi vieressä kulkevan junaradan suuntaan.

Vanhemmat Onni Wiktor ja Eeva Karoliina sekä neljä lasta

Taunon isä Onni Vihtori Gröndahl (s.1873 k. 29.3.1934 Kuopio) oli tilanomistajan ja kauppiaan poika Petäjäviedeltä, äiti Eeva Karoliina Ollikainen (s.20.5.1873 k.23.3.1962) oli tilallisen tytär Lapinlahden Karvasalmelta. Onni oli valmistunut voudiksi vuonna 1895 käytyään 2-vuotisen Tarvaalan maanviljelyskoulun. Työhön Mercator Oy:n asiamiehenä Kuopiossa kuului välittää maataloustuotteita, ostaa voita, puolukoita, raakanahkoja; kaikkia näitä tarvikkeita myytiin sitten eteenpäin ulkomaille. Äiti Eeva oli toiminut nuoruudessaan meijerikkönä Maaningalla ja Suolahdessa kunnes hän tutustui maatalousnäyttelyssä tulevaan aviomieheensä. Häitä tanssittiin vappuna 1.5.1898 Lapinlahden Suottamon tilalla Rivon talossa. Täällä Gröndahlin perhe tuli sitten tulevana vuosina olemaan useinkin kesien vietoissa.

Omia lapsia Onni Wiktorille ja Eeva Karoliinalle syntyi sukupuuhun tehtyjen merkintöjen mukaan kahdeksan, lapsista neljä kasvoi aikuisikään. Näistä neljästä sisaresta tuli koko elämänsä ajaksi tiivis katras. Toivo (1901-1965) jatkoi isänsä kuoleman jälkeen vuonna 1934 perheyrityksen O.W.Gröndahlin turkistehtaan tehtailijana Kuopion Päivärinteellä, Taimi (1906-1974) oli kukkakauppiaana Jyväskylässä, Toini (1909-2007) oli opettajana aluksi Lapinlahdella ja sitten Jyväskylässä. Nuorimmainen Tauno (1911-1970) tunnetaan kuopiolaisena taiteilijana, sanomalehden kuvittajana ja kansalaisopiston opettajana. Taiteilijauran rinnalla kulki koko ajan leipätyö, aluksi perheyrityksen työnjohtajana turkistehtaan Talasniemen muokkaamossa ja sitten Niuvan koulun talonmies-vahtimestarina.

Tauno Gröndahlin kansakouluvuodet 1919 – 1925

Tauno aloitti kansakoulun Vehmersalmen Mustinlahden koulussa, mistä on jäänyt elämään sitkeä tarina Taunon olevan vehmersalmelainen ja ennen kaikkea mustinlahtelainen. Tätä hän olikin vuodet 1918-1919 kesän alkuun 1920. Perheellä oli vuodet 1918-1920 pieni maatila Mustinlahden hovin naapurissa Vehmersalmella. Isä oli osallistunut vuoden 1918 sotaan saaden palveluksistaan Vapaussodan mitalin, samoihin aikoihin isä sanoutui irti Mercator Oy:n palveluksesta. Vehmersalmen tila tarjosi perheenisälle kokeilupaikan turkisnahkojen muokkausta varten. Sisällissodan jälkeisen elintarvikepulan jatkuessa maatila tarjosi perheelle myös tarpeellisen toimeentulon, naapurissa sijaitti myös saha ja mylly.

Perheen muutettua kesällä 1920 takaisin Kuopioon osoitteina olivat Männistökatu 12 ja lyhyen aikaa asuttiin myös Myllykadulla ja Mäkikadulla. Tauno kävi seuraavat vuodet Puijonkadun eli Rautatiekadun kansakoulua, nykyistä Asemakoulua. Kansakoulun jatkoluokat Tauno kävi Männistön Lahdentaan koulussa, kun perhe hankki vuonna 1923 talon Päivärinteeltä.

4:n luokan luokkakuvasa vuonna 1921 on 35 poikaa, Tauno alarivissä toisena vasemmalta.

O.W.Gröndahlin turkistehdas 1920-1952

Isän suunnitelmat alkoivat kiteytyä ja Turkistehdas Gröndahl & Kekäläinen aloitti toimintansa Kuopiossa Kenttädulla toimien siellä vuodet 1920-23. Vuonna 1923 perustettiin sitten Kuopion Päivärinteelle O.W.Gröndahlin Turkistehdas Oy, osakkaina Onni Wiktor yhdessä poikansa Toivon ja Juho Hartikaisen kanssa. O.W.Gröndahlin turkistehdas oli pieni, korkealaatuisista tuotteistaan tunnettu tehdaslaitos. Tehdas osti turkisraakanahkat ja työsti ne valmiiksi. Käsittelyvaiheisiin kuului muokkaus, värjäys, villan tai karvan eri pituuksiin leikkaaminen. Tehtaan tuotteet saivat Suomen Messuilla useita kultamitaleita. Turkiksia käytettiin pienestä karpästä aina jääkarhuun, mutta tehtaan tunnetuin tuote oli sotavuosina 1939 - 45 lampaannahka. Tehtaassa muokattiin muun muassa Marsalkka Mannerheimin kaukaisilla metsästysretkillä ampuma saalis. Mannerheim oli tutustunut Onni Gröndahliin ja tehtaan tuotteisiin Suomen messuilla.

Helena Riekin Kuopion rakennushistoriassa mainitaankin O.W.Gröndahlin turkistehdas ja myös että rakennukset ovat alun perin rakennusmestari Kaarlo Wäisäsen käsialaa. Turkistehtailija rakennutti asuintaloon toisen kerroksen sekä tontin kadun puoleiselle sivulle tehdasrakennuksen. Gröndahlin turkistehtaan kyltti näkyi jyrkältä kalliolta kauas, sijainti oli junaradan varrella, heti Männistön tulevan alikulkusillan kohdalla olevien Asuntolan ja Päivölän viereisellä kalliolla. Kaupunki laajeni esikaupunkien suuntaan varsinkin kun vuokrasäännöstelyn vapauduttua vuonna 1922 asuntotilanne vaikeutui, Päivärinteellekin syntyi kokonaan uusi pientaloasuinalue.

Katulinjat Männistön suuntaan olivat tuohon aikaan erilaiset kuin nykyisin, Maaherrankadun alikäytävä valmistui vasta vuonna 1931 ja Puijonkadun rautatiealikäytävä vuonna 1927. Gröndahlien talo ja turkistehtaan rakennukset ovat edelleen olemassa. Ne modernisoitiin konsuli Osmo Vartiaisen toimesta arkkitehti Kaj Michaelin laatimien suunnitelmien mukaan vuonna 1952, jolloin 1920-luvun taitekattoinen tehdasrakennus muuttui nykyaikaiseksi asuintaloksi.

Näytelmäharrastuksia ja kirjoituskilpailuja

”Tapanisen Lassi ja Hartikaisen Olli olivat kavereita Myllykadun aikaan. Päivärinne ja leffan taika ja näytelmäharrastus. Fairbanksin viikset ja miekka piti olla, Zorron merkit ja Monte Cristot.” Nuoren Tauno Gröndahlin kouluvuosien mielenkiinnon kohteet on kirjattu näin Muistojen kirjaan vuonna 1951. Kansakoulutodistusten perusteella tuleva taiteilija, opettaja, puhuja, yhdistysaktiivi ei loistanut koulumenestyksellään.

Vuosina 1922 - 24 Tauno osallistui useihin raittiuskirjoituskilpailuihin saaden niistä komeat todistukset. Kouluarvosanat olivat kautta linjan huonohkoja eikä piirustuksenkaan arvosana ennakoanut tulevaa, todistuksissa piirustus oli 6 tai 7, vasta jatkuoluokilla arvosana oli 8. Kansakoulua Tauno Gröndahl kävi syksystä 1919 kevääseen 1925. Taunon koulunkäyntiaikaan vuonna 1921 astui voimaan yleinen oppivelvollisuus. Silloinen kansakoulu oli 6-vuotinen ja siihen liittyi 2-vuotinen päiväopetus. Eräs merkkipaalu koulun päättymisen jälkeen oli pääsy ripille 13.5.1928.

Helsingissä Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskoulussa yksityisoppilaana 1929 – 1930

”Jo poikasena tunsin Tauno halua piirustukseen, mutta innostui varsinaisesti maalaukseen noin 16-vuotiaana, jolloin hankki ensimmäiset omat pastellivärinsä. Niin alkoi ”maalaus” kohteena kaikki mahdollinen, mummojen ja ukkojen muotokuvien ollessa etualalla, mallit aina ”elävät”. Samalla kun Työmiehen Joulunumero vuonna 1949 teki jutun taiteilijasta ja Nahkurit-maalauksesta, lehtijutusta saa taiteilijasta harvinaisen tiedon tulevan taiteuran alkumetreistä. Jo vuotta myöhemmin, ”17-vuotiaana pojannulkkina, hän halusi opettajansa, taiteilija Åströmin edessä muotokuvamaalariksi. Opettajan hymynkareesta huolimatta hänestä tuli, mitä piti tullakin.” Työ turkistehtaassa ei estänyt taideopintoja. Tauno Gröndahl hakeutui syksyllä 1929 Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskouluun sen opettajan, taiteilija Werner Åströmin yksityisoppilaaksi syyskaudeksi 1929 ja jälleen syyskaudeksi 1930. Syksyn 1929 opintojen todistus on päivätty 18.2.1930 seuraavin sanoin: ”on harjoittanut aamupäivisin maalausta ja iltpäivisin piirustusta ja on tällä kiitettävällä ahkeruudella ja ilmeisellä edistyksellä johdollani työskennellyt, minkä täten mielihyvällä hänelle suositukseksi totean.” Syksyn 1930 opinnot jatkuivat samalla menestyksellä: piirustusta ja maalausta ”ahkeruudella ja innolla...tehnyt erittäin tunnustettavia edistyksiä.”

Opettajana taiteilija Werner Åström (1885-1979)

Werner Åströmillä (1885 - 1979) oli monien Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskoulun opettajien tapaan jatkuvasti useita yksityisoppilaita. Hänen tunnetuimpia oppilaitaan ovat olleet muun muassa Vapaan Taidekoulun perustaja Maire Gullichsen vuosina 1926 - 27 ja naivistina tunnettu Håkan Brunberg.

Åström opetti Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskoulussa useaan otteeseen yhteensä parikymmentä vuotta. Kun hänet valittiin opettajaksi viisivuotiskaudelle 1929 - 34, etuihin kuului myös oma työhuone mikä auttoi yksityisoppilaiden pitämisessä.

Åström tunnetaan taiteilijana koloristina ja teknisenä taitajana. Åströmin taideopinnot Suomessa, samaisessa koulussa kestivät vain parisen kuukautta. Hänkin opiskeli Piirustuskoulussa yksityisesti, vuoden verran Piirustuskoulun johtajaopettajan Albert Gebhardin johdolla vuosina 1904 - 05. Åströmin hankki oppinsa pääasiassa ulkomaisilta opintomatkoilta, joiden ohessa hän työskenteli usean vuoden ajan itse rakentamassaan erämaa-ateljeessa Sotkamossa.

Werner Åströmin tunnetuinta tuotantoa ovat hänen 1920-luvulla nationalismin hengessä syntyneet aiheensa Etelä-Pohjanmaalta, jotka olivat usein esillä myös aikakauden näyttelyissä. Näiden suomalaisten aiheiden ohella Åströmillä oli kansainvälinen puolensa, hän esiintyi myös ranskalaisittain suuntautuneen Septem-taiteilijaryhmän riveissä. Jotain opettajasta on tarttunut oppilaaseenkin. Werner Åströmin kolorismi ja aiheiden rakenteellinen sommittelu on eräänlainen läpikäyvä piirre myös Tauno Gröndahlin tuotannossa.

Kiinnostus runouteen ja Tulenkantajain kerho

Tulenkantajain kerho oli kirjallinen liittymä, johon kuului vaihteleva kokoonpano kuvataiteilijoita ja kulttuurihenkilöitä, miksi ei siis Tauno Gröndahl. Taiteilijakahvilana pidettiin Brondinin kahvilaa, yksi kokoontumispaikoista oli Catanian kahvila Pohjois-Esplanaadilla. Tauno on maininnut Uuno Kailaan lisäksi Tulenkantajien laajasta ryhmästä Saima Harmajan (1913-1937), joka kuoli vain 23-vuotiaana tuberkuloosiin. Tauno Gröndahlin opiskellessa Helsingissä Harmaja oli 17-18-vuotias Nuoren Voiman Liiton nouseva runoilija, ensimmäinen runokokoelma ilmestyi vuonna 1932.

Vuonna 1947 Tauno Gröndahl muisteli haastattelussa tätä opiskeluaikaansa Helsingissä vuosina 1929-30 ja kertoi runouden olevan lähellä hänen sydäntään, erityisesti Saima Harmajan ja Uuno Kailaan. Näistä jälkimmäisen kanssa ”hän melkein joka ilta istui samassa pöydässä kuuluisassa Tulenkantajain kerhossa.”

Uuno Kailaan (1901-1933) elämäkertatietojen valossa tämä on tapahtunut vuoden 1930 alussa. Tällöin Kailas pyrki normaaliin elämään, työskenteli mainostoimistossa ja kihlautui. Saman vuoden aikana kihlaus purkautui ja elämä muuttui epäsäännölliseksi, lopulta runoilija asui missä sattui, ravintoloissa ja yökerhoissa.

Vuoden 1929 Kailas oli ollut pääosin sairaalahoidossa, jolloin hän kävi Nikkilän mielisairaalaan käsin muutaman kerran vierailuilla Helsingissäkin. Kailas oli

”henkilönä mahdoton ihminen”, häneltä puuttui seurustelukyky. ”Mutta milloin hän hyväksyi jonkun ystäväkseen, miten rakastettava, haltioituneen iloinen ja onnellinen hän saattoi olla.” Tauno Gröndahl sai ilmeisesti tämän hyväksynnän. Professori Kalle Achté kertoo kirjassaan Uuno Kailas, Runoilija psykiatrin silmin (2001), kuinka Kailas saattoi heittäytyä mykäksi ja ilmaista suoraan käytöksen lisäksi myös sanallisesti, jos seurassa oli joku hänelle epämieluisa henkilö.

Tauno Gröndahlin leikekirjassa, Muistojen albumikirjassa on näkyvällä paikalla 31-vuotiaana vuonna 1932 Nizzassa kuolleen runoilija Uuno Kailaan muistokirjoitus. Taunon muistiinpanoista löytyvä moni runo osoittautuu Uuno Kailaan tuotannoksi. Myöhemmin Taunolta syntyi myös omia runoja ja tietysti myös perhepiirissä vaikkapa Eevi-äidin 85-vuotisjuhlaan.

Taiteilijakoti Talasniemessä 1930 – 1952 Tauno Talasniemen turkismuokkaamon työnjohtajana 1934-1952

Taunon taideopinnojen päättymisen jälkeisistä 1930-luvun alkuvuosista on vähän tarkkaa tietoa. 19-vuotias nuori taiteilija asettui opintojensa päätyttyä yhdessä muun perheen kanssa Kuopion Kettulanlahden Talasniemen kotiin, josta tuli suvun yhteinen asunto ainakin kesäpaikkana aina vuoteen 1952.

Isänsä kuoleman jälkeen vuonna 1934 turkistehtailijana jatkanut perheen vanhin poika Toivo jäi asumaan vaimonsa Ainin kanssa Päivärinteelle, mutta kesäisin hekin muuttivat lähes maaseudun rauhaan Kettulanlahden kupeelle Talasniemeen. Poikamies Tauno työskenteli perheytyksessä Talasniemen turkistehtaan muokkaamossa työnjohtajana, kunnes hänkin avioituttuaan 29-vuotiaana syksyllä 1940 toi yhteiseen kotiin vaimonsa Toini Annikin.

Talasniemi

Aluksi kesäpaikaksi vuonna 1926 hankittu Talasniemi oli muuttunut perheen viralliseksi kodiksi kirkonkirjojen mukaan 24.9.1930. Taunolle tämä oli Taiteilijakoti, jonka maisemat tulivat ikuistetuksi niin henkilökuvien taustana kuin itsenäisinä maisemina. ”Niemen vastapäätä on toinen niemeke, jota taiteilija on maalannut lukemattomia kertoja. Se on aina erilainen, aamulla, päivällä ja illalla, keväisin, kesäisin, syksyisin ja talvisin, ja vaihteleehan se sääkin, kertoi taiteilija Savo-lehdelle valmistautuessaan toiseen yksityisnäyttelyynsä toukokuussa 1946. Kettulanlahden Talasniemen huvila näytti taiteilijakodilta, ”jossa kaikki puhuu isännän harrastuksesta”.

Talasniemen aikaan neljä sisarusta olivat jo aikuisia. Tehtailija Toivo oli avioitunut vappuna 1924 Aini Piispasen kanssa. Taimi-sisar avioitui juhannuksena 1929 ja hän muutti miehensä Matti Solmun kanssa Jyväskylään vuoden 1931 alussa. Äidin Eevi Karoliinan jäätyä leskeksi vuonna 1934 hän sai kodin Jyväskylästä Taimin ja tämän miehen luota. Sukurakkaan perheen vierailut suuntautuivat nyt Jyväskylään ja Kuopioon, Talasniemessä juhlittiin edelleen suuria merkkipäiviä. Taunon Toini-sisar muutti kansakoulunopettajaksi aluksi Lapinlahdelle vuosiksi 1936-39 ja tämän kolmeksi kymmeneksi vuodeksi opetustyöhön Säynätsaloon.

Tauno Aukusti Gröndahl ja Toini Annikki Happonen avioliiton satamaan 22.9.1940

Tauno Gröndahl kohtasi oman tulevan vaimonsa, sukupuuhun kirjatun tarinan mukaan, kuopiolaisessa kirjakaupassa, jossa opiskeluihin kyllästynyt Toini Annikki oli harjoittelijana. Vai tapahtuiko kohtaaminen sittenkin tulevan vaimon perheen kotitontilla. Toinin perhe oli muuttanut vähän aikaisemmin Talasniemen vastapäätä Kuivinniemeen, aivan näköetäisyydelle.

Toini Annikki oli kuopiolaisen konemestari Antti Happonen (1871-1945) ja Anna Maria o.s. Rissasen (1876-1957) perheen kuudesta lapsesta vanhin. Perheeseen syntyi kahdet kaksoset. Toinin ja kaksoisveljen Toivon (s.1915) jälkeen syntyi Mikko (s.1917), sitten Anna-Maija (s.1919) ja vielä kaksoset Lyyli ja Hilikka (s.1922). Lyyli eli "Luli" meni puolestaan naimisiin Tauno Hukkasen kanssa, jota kutsuttiin myös "Taneksi".

Morsian oli 24-vuotias ja sulhanen 29-vuotias, kun Toini-Annikin ja Tauno-Aukustin häitä juhlittiin kotihäinä Talasniemessä 22.9.1940. Tauno Gröndahlia kutsuttiin vaimon suvun lasten keskuudessa Tane-nimellä. Oman suvun antama lempinimi isälle taas oli "Taa". Taunun Toivo-veljellä oli jo neljä lasta kun Taunun ensimmäinen

lapsi syntyi vuonna 1941. Taiteilijan lasten syntymäajat olivat näiden vuosien tärkeimmät taskukalenteriin kirjatut tapahtumat. Taunun ensimmäinen lapsi Tuula Annikki syntyi 7.10.1941, Tauno Aulis 7.11.1943 ja Titta Terttu Aulikki 2.2.1947. Taiteilija käytti sittemmin sujuvasti malleinaan omien lasten lisäksi veljen lapsia, vaimon sisaria ja heidän lapsiaan.

Koti Niuvan koululla 1952-1970

Taiteilija joka ei voinut kuvitella asuvansa kivialueella, löysi paikallisympäristönsä kuvaajana uudet maisemat aloittaessaan työt yhdessä vaimonsa kanssa Niuvan koulussa 1.9.1952. Turkistehtaan aika alkoi olla ohi, toimeentulonedellytyksiä ei enää ollut joten oli haettava uusi päivätyö. Talasniemessä oli ennätetty asua muutama vuosi omassa talossa, samoin turkistehtaan toimintoja oli siirretty kotitontille. Toivo-veli muutti perheineen vuonna 1954 Kouvolaan ja vietti viimeiset vuotensa liikkeenharjoittajana Suonenjoella omistaen myös turkismuokkaamon.

Tauno ja Toini-Annikki pääsivät kolmen lapsensa kanssa asumaan Niuvan koulun uuteen laajennusosaan, vanhempi 2-luokkainen osa koulua oli rakennettu vuonna 1923 ja oli siirtynyt maalaiskunnasta Kuopion kaupungille vuonna 1942. "Uusilla asuinsijoilla elintiloilla ehtoisilla" totesivat vieraat nyt perheen vuonna 1944 aloitettuun vieraskirjaan. Kuopion kunnalliskertomusten mukaan Tauno työskenteli Niuvan koulun vahtimestari-talonmiehenä ja hänen vaimonsa siivoojana. Toini-vaimo jatkoi miehensä kuoleman jälkeen koulun talonmiehenä lahjoittaen eläkkeelle jäädessään vuonna 1978 Niuvan koululle miehensä kotiseutuaiheisen Savonmaa-maalauksen.

Tauno Gröndahlin ura kuvataiteen harrastepiirien opettajana 1946 – 1970

Tauno Gröndahl jakoi entisen ajan taiteilijoiden tapaan aikansa päivätyön ja taiteilijan työn välillä. Hän saa kunnian kuvataideopetuksen aloittamisesta Kuopiossa. ”Käytännöllisesti katsoen ilman palkkaa” todetaan hänen panoksestaan kun hän ohjasi Kuopion Piirustuskerhon innokkaita kuvataiteenharrastajia alkaen vuodesta 1946. Kuuden hengen jäsenmäärä kasvoi nopeasti kun Teknillisellä koululla toiminut kerho pääsi siirtymään Kuopion kansalaisopiston alaisuuteen Konttisen liiketaloon kirkon kupeelle vuonna 1949. Öljyvärimaalaus tuli ohjelmaan tällöin, kerhon aloittaessa oli piirretty kipsimalleista ja edistyneempien ryhmät piirsivät alastonmallia.

Idea Piirustuskerhosta oli syntynyt kun taiteilija oli ripustamassa toista yksityisnäyttelyään Kuopion kaupungintalolla syksyllä 1946. Piirustuskerholaisista tuli sitten pitkäaikaisia Kuopion kansalaisopiston kuvataidepiiriläisiä. Heistä majuri R.O.Martikainen ja arkkitehti Erkki Pakkala olivat olleet keskustelemassa kerhon tarpeellisuudesta. Muita nimiä olivat Oka Karvonen, taiteilija Aulis Kujanen, opettaja Väinö Puurunen, taiteilija Väinö Nevaluoma, neidit Gröndahl ja Halonen sekä rouvat Ruuth, Hietanen ja Bonsdorff, Savo-lehdessä vuonna 1951 julkaistun nimilistan mukaan.

Harrastepiiristä polku kuvataideakatemiaan

Tauno Gröndahl oli kansalaisopiston kuvataidepiirin ainoa opettaja alkaen Piirustuskerhon ajasta vuodesta 1946 syksyyn 1956. Tehtävä oli laaja, piirustuksen ja maalauksen opetuksen sekä plastillisen sommittelun opetuksen lisäksi työhön kuului luentopiirien vetäminen, joissa hän luennoi taiteen teoriasta ja taiteen tyylikausista. Hän oli itse opiskellut Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskoulussa taiteen tekniikkaa, taiteen teoria ja taiteen historia oli opiskeltava itse. Hänellä oli innokkaana lukijana laaja kirjasto, josta oppilaat kävivät lainaamassa kirjoja joita ei muualta saanut. Käsinkirjoitetut laajat luennot ovat tallessa, itse luentokertakin oli puolitoista tuntia.

Vuonna 1949 Tauno luennoi tuoreelle kuvataidepiirille taiteen perusteista otsikkoina Taiteen olemus ja Taide ja käsinmaalatut seinätaulut, Sommittelua käsittelevä luennon runko on laajuudeltaan 15 sivua! Työ oli tuntiopettajan työtä, kuvataidepiiriläiset opiskelivat iltaisin keskiviikkona, torstaina ja perjantaina ja öljyvärimaalauksryhmä sunnuntaisin kolmen tunnin ajan. Opetusryhmissä oli tasaisesti lukukaudellaan ensimmäisen kymmenen vuoden aikana 15-25 oppilasta, etenkin maalausryhmän opiskelijamäärä pysyi tasaisena.

Kuvataidepiiri toimi lahjakkaille kuopiolaisille nuorille myös polkuna Kuvataideakatemiaan, jossa opiskelleita taiteilijoita ovat esimerkiksi Risto Vilhunen, Raimo Utrainen, Juha Järveläinen, Unto Heikkinen, Anja Hyttinen, Teemu Penttinen, Pentti Pennanen ja Pentti Leskinen. Heistä Tauno Gröndahlin opettajatovereiksi tulivat toiminnan laajetessa Konttisen talon aikaan Juha Järveläinen (opettajana 1956-57, 1959-63) ja Hatsalan koulun uusissa tiloissa Anja Hyttinen (opettajana alkaen 1964). Taidemaalari Unto Heikkisestä (opetti vuosina 1960-65) tuli sitten vuonna 1970 Taunon jälkeen seuraava taideaineitten pitkäaikainen opettaja.

Tauno Gröndahlin aikainen opinahjo Konttisen talo oli varsinainen monikäyttötila, päivisin talossa työskenteli ammattikoulu ja sitten keskikoulu, iltaisin puolestaan kansalaisopisto. Kuvataidepiirit kokoontuivat Sorvarinkatu 16:sta Konttisen talon vinttikerroksessa, grafiikan opetukselle saatiin tilat 1960-luvun alussa Maaherrankatu 7:stä, Elokvateatteri Apollon vintiltä, jossa saatiin käyttää Kuopion Kuvataiteilijoiden omistamaa grafiikan prässää.

Kansalaisopiston siirryttyä Hatsalan koulun uusiin tiloihin vuonna 1965 oli grafiikan lisäksi kolme piirustusryhmää ja neljä maalausryhmää ja opettajakuntakin kasvanut. ”Kyllä silloin oli tavoitteena kehittää piiriemme osanottajista kuvataiteen ymmärtäjiä, jotka oman harrastuksensa kautta kykenevät paremmin nauttimaan taiteesta yleensä...toisaalta autetaan lahjakkaita pääsemään eteenpäin.” Innostavana persoonallisuutena koettu opettaja sai vuonna 1959 Työväenopistojen Liiton myöntämän kultareunaisen ansiomerkin oltuaan kansalaisopiston opettajana 10 vuotta. Kuopion kansalaisopiston viettäessä 50-vuotisjuhlaa vuonna 1966 Taunolle myönnettiin ansiomerkki 20-vuotisesta opistotyöstä.

Taiteilijana Kuopiossa

Tauno Gröndahlin taiteen tekemisen lähtökohtana oli aina henkilömalli tai kotiseudun maisemat. Häntä sanottiin syystä Kuopion viralliseksi muotokuvamaalariksi erityisesti sotien jälkeisinä vuosikymmeninä. Hän teki jo varhain, 1930-luvun alussa karikatyyrejä tunnetuista kuopiolaisista. Kuopion Klubi teetätti ensimmäiset karikatyyrit vuonna 1930. Kuopion Ampuma – ja Metsästysseuran majan seiniä nykyisen Saarijärven B-alueen paikalla koristivat yli kaksikymmentä seuran jäsenistä tehtyä tussi-vesivärikarikatyyriä. Nämä olivat vakuuttava käyntikortti aikana jolloin yrityksillä oli tapana teetättää eri merkkipäivien kunniaksi virallisia muotokuvia. Oma lukunsa taiteilijan tuotannossa olivat läheisistä ja ystävistä tehdyt vapaat muotokuvat.

Taiteilijan oma ääni

Tauno Gröndahl kertoi taiteellisista pyrkimyksistään vuonna 1947. ”En tiedä mihin pyrin. Luulisin maalauksellisten seikkojen tulevan etualalle, mutta mielestäni ei värejäkään saisi käyttää muodon kustannuksella. Jos yrittäisin jollakin tavoin määritellä käsitykseni maalaustaiteesta, niin sanoisin, ettei se saa olla sidottuna teeseihin...Omakohtaisesti pyrin saamaan työhöni sen pienen kipinän, joka tekisi maalauksesta taideteoksen.” Ajatukset olivat samat 20 vuotta myöhemmin. ”Olen luennoinut oppilailleni modernista taiteesta ja plastillisesta sommittelusta, se mitä itse olen omaksunut omaan taiteeseeni, ei näennäisesti käy ilmi.”

Vuonna 1950 Tauno Gröndahlilla oli puheenvuoro Taiteen maailma-lehdessä otsikolla Onko osaamisen merkitys unohdettu? ”Vasta sitten kun osaaminen on niin loppuun hiottu, ettei se näy itse työssä, olkoonkin taideteos tehty millä tyylillä tahansa. Eli kuten Rodin sanoi: Taiteilijan täytyy omistaa niin täydellinen tekniikka, että hän voi salata minkä tietää.” - Täytyykö taideteoksen sitten olla mahdollisimman luonnonmukainen? Ei - eikähän se voi ollakaan. Taiteilijan oma näkemys ja henkinen panos on toki ratkaisevinta. Taiteilijan täytyy ottaa luonnosta oleellisin esille ja luoda siten taideteos. – Meidän on työskenneltävä oman perusluonteemme mukaisesti... olkaamme suomalaisia.

Monumentaalimaalari -Onnellinen aika (1952)

Tauno Gröndahlin erikoisalueeksi muodostuivat 1950-luvun alussa monumentaaliaiheet, kaupunkikuvien lisäksi aiheina olivat lapset veden partaalla ja luonnon helmassa. Taiteilijan lempiaihe Onkivat pojat hankittiin vuonna 1948 kaupungin kokoelmiin ajatellen tulevaisuudessa perustettavan Kuopion taidemuseon kokoelmaa.

Taiteilijan omat lapset olivat vakituisesti malleina, osa valmiista maalauksista on selkeästi perhemuotokuvia. Tilaisuus toteuttaa vertauskuvallinen lapsiaihe tuli, kun Kuopion Lastenpäivätoimikunta tilasi Tauno Gröndahlilta vuonna 1952 uuteen Niiralan lastentalon laulusaliin seinä- ja lasimaalauksen. Lasimaalaus Omenia poimivia lapsia oli lastentalon Huuhankadun puoleisen ranskalaisen parvekkeen ovilaseissa ja näkyi kadulle, nyt se on siirretty päiväkodin sisäportaikkoon tehtyyn valokaappiin. Laulusalin pääseinälle sijoittuva kankaalle maalattu Onnellinen aika kuvaa ilakoivia lapsia veden äärellä. Siinä malleina ovat useaan kertaan ja eri asennoissa omat lapset Tuula (s.1941), Titta (s.1947) ja Aulis (s.1943) sekä lasten serkut Tuulikki, Eeva ja Pekka Järvelä.

Niiralan lastentalon taideteokset jäivät ainoaksi tälle alueelle, jota sanotaan syystäkin lasten kaupunginosaksi. Niiralan lastentalon lisäksi lähialueella on Valkeisenlammen äärellä sen aikaisilta nimiltään Joulumerkkikoti ja Savon Lastenlinna, nykyisinkin huomiota herättäviä rakennuksia 1950-luvulta.

Lapsiaiheisia ryhmämuotokuvia kuopiolaisten perheiden lapsista

Tauno Gröndahl teki 1950-luvun alussa myös kolme eri yksityiskoteihin tilattua ryhmämuotokuvaa perheiden lapsista. Tilaajina olivat modernin 1950- ja 60-luvun Kuopion rakentajat, rakennusmestari Olavi Tolppanen, rakennusmestari Martti Pasanen ja torikauppiasta vaatetehtailijaksi siirtynyt kauppaneuvos Veikko Räsänen. Räsänen lapset (1951) maalaus on edelleen alkuperäisessä ympäristössään, Värikulman talon huoneiston seinässä on puolestaan edelleen fresko rakennusmestari Martti Pasanen lapsista nimellä Lapset luonnossa (1952). Lapset maisemassa (1953) kuvaa rakennusmestari Olavi Tolppasen kuutta lasta perheen kesäpaikan Kumpusaaren rannassa.

Tauno Gröndahl teki muotokuvia varten useita mallitutkielmia. Malli-istunnot tuntuvat olleen mieleisiä myös malleille. Mallin näköisyyden tavoittamiseksi taiteilija teki hiilellä osatutkielman sisätiloissa, päämuotokuvat jäivät usein muistoksi malleille. Itse ryhmämuotokuvaa varten taiteilija teki kokonaissommitelman isolle kartongille, joka oli tehty sitten luonnolliseen kokoon ja ruudutettu aiheen siirtämiseksi maalauskaankaalle. Ulkoaiheista valmistuivat erilliset maisematutkielmat. Taiteilijan perikunta lahjoitti vuonna 1993 Kuopion kaupungin kokoelmiin taiteilijan monumettaaliaiheista syntyneet luonnoskartongit.

Kuopiota 1930-luvulla - Torielämää Ravintolatalossa

Kuopion kaupungin entinen linja-autoasema sijaitsi ennen kaupungintalon tontin kulmalla, nykyisen matkailuinfon talossa. Tilat olivat pienet joten matkatavarat ja paketit säilytettiin vastapäisessä Ravintolatalossa. Tämä Kansalliskaupan liiketalo oli avattu yleisölle 16.5.1938, kahvila-ravintola avautui saman kuun lopulla. 27.2.1944 tiloissa avattiin Ravintola Yläsali ja yhtiön historiikin mukaan tiloissa oli jo 40-luvulla Tauno Gröndahlin kuopiolaista torielämää 1930-luvulla kuvaava seinämaalaus. Seinämaalauksen tunnetuimpia hahmoja olivat kalakukkokauppias Hanna Partanen (1891-1969) sekä vuokra-ajuri eli savolaisittain vossikkakuski.

Ravintolatalon katutason Alasali oli karvahattupuoli, toisen kerroksen ravintola Yläsali valkoisine pöytäliinoineen loi arvokkaan taustan takaseinän tumman puolipaneelin yläpuolelta olevalle torikuvalle. Seinän valkoinen pinta edusti Kuopion toria, mistä kertoo taustalla vasemmalla näkyvä kaupungintalon profiili, itse torielämä oli kuvattu yksittäisinä värillisinä piirroshahmoina valkoisella taustalla. Eri ammattikuntia edustavia torikauppiaita oli kuusi. Ravintolatalon freskosta on säilynyt paitsi kuva Kansalliskaupan historiikissa ja henkilöluonnokset Kalakukkokauppias (1953), Isäntä Savolainen (1952), Vapunpäivä (1952), Ajuri (1952), Nokkaunet (1952) ja Heiniä hevoselle (1952). Kuopion kaupungin kokoelmissa on aiheeseen liittyvä karikatyyrimäinen versio lopullisesta työstä.

Seinämaalaus restauroitiin kertaalleen Oka Karvosen ja Unto Heikkisen toimesta vuonna 1974. Seinämaalaus on maalattu piiloon vuonna 1990 ravintolan muutostöiden yhteydessä.

Kuopion satama ja puutalokorttelit

Lapsuuden satama ja puutalokorttelit olivat taiteilijalle aina mieleisiä aiheita. Jo 1950-luvulla hän koki tekevänsä maalaussarjaa ”siitä Kuopiosta joka katoaa, eikä sille mitään mahda”. Tauno Gröndahl näki sataman usein järveltä käsin laajasti aukeavana näkymänä. Talvisista satamakuvista hankittiin Kuopion kaupungin kokoelmaan vuonna 1949 Talvi Kuopion satamassa.

Kaupungin puutalokortteleita kuvattiin myös kilpailujen tuloksena. Tauno Gröndahlilta lunastettiin vuoden 1958 taidekilpailussa kolme grafiikan etsausta Raninin piha, Minna Canthinkatu 34 ja Hallituskatu 4. Kysymyksessä oli Kuopion omille taiteilijoille suuntaama kilpailu, jossa aiheena olivat vanhat rakennukset. Edellisenä vuonna taiteilija voitti II-palkinnolla Kuopion kaupungin 175-vuotisjuhlavuoden kunniaksi kuvataiteilijoille suunnatun kilpailun maalauksellaan Laulurinne (1957), joka oli taiteilijalta poikkeuksellinen aihe kaupungin ruutukaavan ulkopuolelta rinteestä nousevine kerrostalonäkymineen.

Näkymä Kuopion satamasta vuosisadan alussa (1954)

Kuopion Liikemiesklubin entisissä tiloissa Kuninkaankadulla on suoraan seinäpinnalle maalattuna kesäinen näkymä Kuopion satamatorista, näkymä Kallavedeltä kaupunkiin päin. Taiteilija maalasi aiheesta kautta vuosien pieniä osanäkymiä, näyttelyssä on vastaava panoraamakuva Kuopion satamasta yksityiskokoelmasta vuodelta 1959. Nuoruutensa päivinä innokas purjehtija on voinut myös luonnostella maalauksessa näkyvän Kuopion maisemaprofiilin ja panoraaman pääpiirteet vaikkapa Varvisaaren kärjen tuntumasta.

Kuopion Liikemiesklubin uusien tilojen tanssisalin päätyseinän täyttävä fresko on kooltaan 750 senttimetriä pitkä ja 200 senttimetriä korkea. Taiteilija käytti tässä työssä keskiaikana yleistä freskomenetelmää, jossa maalaus tehdään suoraan kuivalle seinäpinnalle, al secco. Värikuulan talon lapsiaiheinen fresko vuodelta 1952 oli tehty suoraan märälle seinäpinnalle ja oli näin teknisesti vielä haastavampi.

Vuonna 1954 maalatun laajan panoraamakuvan aikakausi on 40-luku ennen SOK:n valkoisia funkisrakennuksia, muistitiedon mukaan taiteilijan onkin tehnyt tämän maalauksen osittain vanhan valokuvan pohjalta. Rantanäkymää hallitsevat Raninin myllyrakennus ja sataman makasiinit, samoin kuvassa näkyy taiteilijan syntymäkoti Ala-Carlsonin talo. Kaupunkinäkymästä nousevat Tuomiokirkon kellotorni sekä museon torni. Voi olla että taiteilija on toistanut maalaukseen myös Päivärinteen kallioiden reunalla olevan Gröndahlin turkistehtaan sen entisessä asussa. Kuopion Liikemiesklubin fresko on edelleen yhdistyksen entisissä tiloissa Kuninkaankadulla.

Savolaisuuden kielellinen ja kuvallinen tulkitsija

Monet meistä ovat lukeneet ahkerasti Tauno Gröndahlin kuvittamia Savon Sanomien savolaiskaskuja, nurkkasutkauksia, joita hän kuvitti vuodesta 1953 vuoteen 1970. Viimeisin sutkaus ilmestyi päivä taiteilijan kuoleman jälkeen. Lukijoiden lähettämät savolaisvitsit muuttuivat taiteilijan käsissä kuvallisiksi tarinoiksi, toimittajan välittämänä. Viimeisin piirros 8.1.1970 oli numeroltaan 3238. Numerointi uusiutui vuosittain, joten se ei kerro piirustusten kokonaismäärää.

Vakiintunut tapa oli että jutun aihe saatettiin soittaa edellisenä iltana, joten taiteilijan kotona lamppu paloi tästäkin syystä myöhään yöhön. Savon Sanomat toimitti Tauno Gröndahlin vuosina 1963-69 kuvittamista nurkkasutkauksista kaikkiaan 7 kirjaa: Ilmanen kierros, Rimatonna, Unjversum, Tuomija ja Luukkosija, Ukontuhnijaesija, Tiuku Leovassa ja Teotorantti.

Savon Sanomien tuoreessa historiikissa kerrotaan myös nurkkavitseiden historiasta. Savon Sanomat alkoi julkaista nurkkavitsejä vuonna 1940 ostettuaan oikeudet iisalmelaisyntyisen Oki Räisäsen savolaisaiheisiin piirustuksiin. Räisäsen piirroksia julkaistiin vuoteen 1947, jolloin löytyi kuvittajaksi kuopiolainen 15-vuotias Juha Järveläinen. Tuleva taiteilija, graafikko Juha Järveläinen muistaa hyvin koulupoika-ajan, jolloin hän oli 15-17-vuotias kuvittaessaan sutkauksia Savon Sanomille ja Savo-lehdelle. Tämä on merkitty myös taiteilijan ansioluetteloon vuosille 1947 - 49. Vuonna 1948 piirtäjäksi tuli Risto Kaikkonen, kunnes vuonna 1953 työtä jatkoi Tauno Gröndahl.

Taiteilijaksi 1930-luvun lamavuosina

Kuopiolaisen kirjailija-toimittaja Elina Karjalaisen sanoin: Kuopio oli Tauno Gröndahlin koti, kehto ja hauta. Valtakunnallinen taide-elämä vakiintui samankaltaisesti sotien välisenä aikana ja sotien jälkeen, Tauno Gröndahl oli paikallisena taiteilijana Kuopion alueella yksi keskeinen koordinaattori ja organisoija. Tapahtumista tänä aikana saa hyvän kuvan lukemalla Kuopion Kuvataiteilijat ry Ars Liberan 50-vuotishistoriikin vuodelta 2008. Tauno Gröndahlin nimi tunnetaan kuitenkin koko itäisessä Suomessa aina Jyväskylää myöten hänen kootessaan Kuopion Taiteilijaseuran järjestämien Taideviikkojen yhteyteen eri alueiden kuvataideseurojen vierailunäyttelyitä.

Tauno Gröndahlin monipuolinen tuotanto syntyi kaiken muun tekemisen ohella, omia yksityisnäyttelyitä hänellä oli vuosina 1937 ja 1946. Taiteilija halusi aikaa sekä opetustyölle että omalla työhuoneella työskentelylle. Hän oli ennen kaikkea yhteisöllinen taiteilija. Ottaessaan vastaan vuonna 1967 Kuopio-stipendin elämän mittaisesta taiteilijatyöstä ja urasta taideaineiden opettajana hän totesi ettei ole osallistunut yhteisnäyttelyihin enää pitkään aikaan. ”Sillä Taunon mielestä kuvataiteessa tullaan siihen, ettei vanhojen pitäisi tuppautua, nuorille tulisi antaa tilaa ja mahdollisuuksia”.

Kuvassa oikealla taiteilija ensimmäisen yksityisnäyttelynsä merkeissä Kuopion Suojalinnassa 1937, vasemmalla lapsuuden ystävä Lassi Tapaninen yhdessä vaimonsa Helkan kanssa.

Tauno Gröndahl piti ensimmäisen yksityisnäyttelynsä 26-vuotiaana Kuopion Suojalinnassa syksyllä 1937. Heti seuraavana vuonna yksityisnäyttelyn työt olivat esillä Jyväskylässä yhdessä toisen kuopiolaisen taiteilijan ja koristemaalarin, J.Fr.Tuhkasen (1867-1944) kanssa. Alun huippu oli Kuopiossa järjestetty laaja Savolaisen taiteen yhteisnäyttely vuonna 1939, jossa oli mukana 50 savolaistaiteilijaa. Mukana olivat edesmenneet ja aikaistaiteilijat, joista vain harva asui Kuopiossa.

Taiteilija painatti kutsukortit ja näyttelyluettelon, maksoi näyttelyvalvojan palkan, ripusti teokset ja edusti näyttelyn aikana. Kutsukortti oli valkoinen kuvaton kartongille painettu kortti kokoa 5 x 7 senttiä tekstillä: Pyydän Teitä tutustumaan maalausteni näyttelyyn, joka on avoinna Suojalinnassa 31.10.-6.11.1937, sunnuntaina kello 11-19 ja arkipäivinä 11-20. Suojalinnan juhlasali ja eteisaula olivat aikansa monikäyttötila, irtoseinäkkeillä niistä saatiin taidenäyttelytila. Näyttelyluettelossa oli 40 työtä, jotka olivat lehtitietojen mukaan saman vuoden kesältä, itse luettelossa ei ollut teosten ajoituksia. Pääsemme näyttelyyn taiteilijan näyttelystä otattamien kuvien avulla.

Tumma ja juhlava tila oli myös pimeä, josta myös lehtitoimittaja mainitsi antamatta sen haitata näyttelyn arviointia. Jo tässä näyttelyssä nähtiin taiteilijan teoksissa mahdollisuudet julkisten tilojen teoksina. Näyttelyssä oleva suurikokoinen Perunannostajat herätti kriitikoiden huomion, samoin taiteilijan seuraavan vuoden Jyväskylän näyttelyssä, jossa teoksessa nähtiin monumentaalimaalauksen lahjoja. Työn nykyistä olinpaikkaa ei tiedetä. Voi olla että nämä myönteiset arviot johtivat tulevalle tielle. Pääosa aiheista oli maisemia itäisestä Suomesta, Heinävedeltä, Ollinselältä, Olavinlinnasta, Maaninkajärveltä ja kotoisalta Kallavedeltä. Mukana oli myös Kuopion Ampumaseuran kokoelmasta lainattuja karikatyyrejä sekä useita muotokuvia, muun muassa Äidin muotokuva.

Kuopion kaupungintalon yksityisnäyttely 1946

Tauno Gröndahlin yksityisnäyttely Kuopion kaupungintalon juhlasalissa avautui päivälleen ja tunnilleen tasan yhdeksän vuotta taiteilijan ensimmäisestä yksityisnäyttelystä. Syysnäyttelyssä oli ajalla 31.10.-2.11.1946 esillä 41 työtä, joista muotokuvia oli 13, mukana oli myös läheisten muotokuvia. Taiteilijan lehdelle antaman tiedon mukaan sitten ensinäyttelyn 1937 taiteilijan aika oli mennyt pääasiassa tilaustöiden suorittamiseen. Taidekriitikko Erkki Pakkala piti teosten tekniikkaa varmana ja valoisana, työt sisälsivät aidon näkemyksen.

Taiteilijan suunnittelema, järjestyksessä kolmas yksityisnäyttely Kuopion kansalaisopistolle vuodelle 1970 muuttui taiteilijan muistonäyttelyksi. Taiteilijan tuotannon laaja muistonäyttely oli Kuopion Saskioitten 5-vuotisjuhlansa puitteissa järjestämä ja kokoama näyttely Kuopion museossa vuonna 1976. Taiteilijan koko tuotannon kattava takautuva näyttely oli esillä kuusi vuotta taiteilijan kuoleman jälkeen.

Tauno Aukusti Gröndahl 7.1.1911 – 9.1.1970

Yksityisnäyttelyt 1937 ja 1946 Kuopiossa, muistonäyttelyt 1970 ja 1976

- Kuopion Suojalinna 31.10. - 6.11.1937
- Kuopion kaupungintalo 31.10. - 2.11.1946
- Muistonäyttely Kuopion kansalaisopistolla 24.1. - 8.2.1970
- Muistonäyttely Kuopion museossa 20.10. - 12.11.1976. Kuopion Saskiat ry 5-vuotta.

Yhteisnäyttelyt

- J.Fr.Tuhkanen (1867-1944) ja Tauno Gröndahl Jyväskylän kaupungintalo 17.11. - 21.11.1938
- Savolaisen taiteen näyttely Kuopion tyttölyseossa. Avajaiset 28.5.1939.
- Kuopion Taiteilijaseuran näyttelyt 1947-1951, 1953-1954, 1957
- Kuopion Kuvataiteilijat ry – Ars Libera yhteisnäyttelyt 1960, 1961
- Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton vuosinäyttely Mikkeliissä 1961
- Kuopion kansalaisopiston taideosaston 20-vuotisjuhlanäyttely Hatsalan koululla 1969
- Kuvataiteilijoiden Kuopio Kuopion taidemuseossa 20.8.-17.10.1982.
- Mualarin potretti. Valokuvia 1950-80-luvun pohjois-savolaisista kuvataiteilijoista Galleria Sitruunassa 4.2.-11.3.2005.

Ulkomaiset yhteisnäyttelyt

- Pohjola-Nordenin ystävyyskaupunkinäyttely Jönköpingissä, Ruotsissa 1957

Valokuvat Tauno Gröndahlin valokuva-albumeista. Kiitokset seuraaville henkilöille: Tuula Hämäläinen, Titta Gröndahl, Aulis Gröndahl

Valokuvat: Kauppakatu 3, Pohjolankatu 12, Niuvan koulu ja näkymä piha-alueelta, Maljalahdenkatu 35, Satamanäkymä Kallavedeltä, Kuninkaankatu 22 B 5 krs Sinikka Miettinen

Kuopion taidemuseo, Tauno Gröndahlin taidetta ja työskentelyä koskeva lahjoitusmateriaali

Toini Gröndahl: Onni Wiktor Gröndahlin perheen sukujuurista kerrottua 1991. Moniste.

Virkatodistus 26.8.2010 Kuopion ev.lut.seurakuntien keskusrekisteri. Gröndahlin perhe.

Kirjallisuutta: Achté, Kalle. Uuno Kailas, Runoilija psykiatrin silmin. Yliopistopaino Helsinki 2001.

Ars Libera 50 vuotta. Kuopion Kuvataiteilijat ry Ars Libera 2008

Hietakari, Eero. Juantehtaan rautakauppa. Tmi John Carlsonin rautakauppa.

Rautakauppaosakeyhtiö John Carlson. Osakeyhtiö Carlson 1859-1959. Kuopio 1959.

Hietakari, Eero. Kansalliskaupan vuosisata 1890-1990. Kansalliskauppa Oy, Kuopio 1990.

Malmivuori, Jorma. Niuvanniemen sairaala 1885-1985. Kuopion yliopiston julkaisuja.

Meijerin nurkalla. Kauppakadun lapset kertovat. Toimituskunta Maija Metsämäki, Aila Huttunen ja Mikko Metsämäki. 2010.

Rieki, Helena. Kuopion kaupungin rakennushistoria. Kaupungin rakentamisvaiheita vuodesta 1875. Kuopion historia 6. Kuopio 2005.

Tuomisto, Tero. Puutalo kaupunki kasvoi. Näkökulmia Kuopion kaupungin vaiheisiin 1919-2001. Kuopion kulttuurihistoriallisen museon julkaisuja 13. Pieksämäki 2002.

Tuovinen, Jussi. Maaningan Halola. Kuopio 1997.

Vuorio, Kaija. Savossa Savon Sanomat. Sanomalehti Savon Sanomat 100 vuotta 1907-2007. Jyväskylä.

Vieru, Elina (toim.) Werner Åström 1885-1979. Esteetikko ja herrasmies. Ars Nordica 8. 1996.

Weirhaye, Helena. Maire Gullichsen. Taiteen juoksu-tyttö. Taideteollisuusmuseo 2002.